

А.В.КОСЕНКО, М.В.МАСЛАК, В.О.МАТРОСОВА, І.В.ДОЛИНА
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ТА ФІНАНСОВОЇ САНАЦІЇ
ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА

В багатьох туристичних підприємствах в цей час спостерігається наявність кризових явищ, складнощій при веденні туристичного бізнесу, низький рівень рентабельності при наданні туристичних послуг. Все це нагально потребує розробки спеціальних науково обґрунтованих методів (моделей, методик, алгоритмів) та методичного забезпечення процесів реструктуризації та фінансової санації туристичних підприємств. Актуальність реструктуризації туристичного підприємства суттєво підвищується в умовах макроекономічних кризових явищ, подолання яких можливе тільки при наявності активної інноваційної політики туристичного підприємства, розробки інноваційних технологій реструктуризації.

Доведено, що банкрутство – це завершальний етап кризової ситуації, який супроводжується розбалансуванням фінансових потоків підприємства і порушенням його фінансової стійкості. В тому разі, коли підприємство немає ніякої перспективи відновити свою платоспроможність за рахунок власного потенціалу, то воно переходить в нову якість – стає банкрутом. Обґрунтовано, що вихідною посилкою проведення реструктуризації туристичного підприємства є зміна зовнішнього середовища і неможливість своєчасної і адекватної адаптації підприємств до цих змін, наслідком якої є його стан. Таким чином, основною метою проведення реструктуризації є зміна вихідного стану підприємства, відновлення його функцій і, зрештою, фінансове оздоровлення. Реструктуризація розглядається на туристичному підприємстві як постійний процес оптимізації діяльності відповідно до швидкозмінних вимог економічного середовища. Напрями реструктуризації конкретизуються в бізнес-планах підприємства, які щорічно розробляються, з врахуванням чинників зовнішнього та внутрішнього економічного середовища.

В статті сформовано методи реструктуризації туристичного підприємства, які не лише не виключають один одного, а поєднуються, забезпечуючи підвищення ефективності реструктуризації. Авторами розроблено науково-методичні положення реструктуризації туристичного підприємства, яке знаходиться в державній власності та проведено їх практичну реалізацію на туристичних підприємствах міста Харкова. В результаті реструктуризації цього підприємства і впровадження комплексу антикризових заходів отримано суттєві фінансово-виробничі результати в роботі підприємства, суть яких зводиться до виходу туристичного підприємства з кризового стану та проведення стабільної виробничо-підприємницької діяльності.

Ключові слова: реструктуризація, фінансова санація, туризм, ефективність, туристичні підприємства

А.В.КОСЕНКО, М.В.МАСЛАК, В.А.МАТРОСОВА, І.В.ДОЛИНА
ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РЕСТРУКТУРИЗАЦИИ И ФИНАНСОВОЙ
САНАЦИИ ТУРИСТИЧЕСКОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

Во многих туристических предприятиях в настоящее время наблюдается наличие кризисных явлений, сложностей при ведении туристического бизнеса, низкий уровень рентабельности при предоставлении туристических услуг. Все это настоятельно требует разработки специальных научно обоснованных методов (моделей, методик, алгоритмов) и методического обеспечения процессов реструктуризации и финансового санации туристических предприятий. Актуальность реструктуризации туристического предприятия существенно повышается в условиях макроэкономических кризисных явлений, преодоление которых возможно только при наличии активной инновационной политики туристического предприятия, разработки инновационных технологий реструктуризации.

Доказано, что банкротство - это завершающий этап кризисной ситуации, который сопровождается разбалансированием финансовых потоков предприятия и нарушением его финансовой устойчивости. В том случае, когда предприятие не имеет никакой перспективы восстановить свою платежеспособность за счет собственного потенциала, то оно переходит в новое качество - становится банкротом. Обосновано, что исходной посылкой проведения реструктуризации туристического предприятия является изменение внешней среды и невозможность своевременной и адекватной адаптации предприятий к этим изменениям, следствием которой является его состояние. Таким образом, основной целью проведения реструктуризации является изменение исходного состояния предприятия, восстановление его функций и, в конце концов, финансовое оздоровление. Реструктуризация рассматривается на туристическом предприятии как постоянный процесс оптимизации деятельности в соответствии с быстроменяющихся требований экономической среды. Направления реструктуризации конкретизируются в бизнес-планах предприятия, ежегодно разрабатываются с учетом факторов внешней и внутренней экономической среды.

В статье сформированы методы реструктуризации туристического предприятия, которые не только не исключают друг друга, а сочетаются, обеспечивая повышение эффективности реструктуризации. Авторами разработаны научно-методические положения реструктуризации туристического предприятия, которое находится в государственной собственности и проведения их практической реализации на туристических предприятиях города Харькова. В результате реструктуризации этого предприятия и внедрения комплекса антикризисных мер получено существенные финансово-производственные результаты в работе предприятия, суть которых сводится к выходу туристического предприятия из кризисного состояния и проведения стабильной производственно-предпринимательской деятельности.

Ключевые слова: реструктуризация, финансовая санация, туризм, эффективность, туристические предприятия

A.V.KOSENKO, M.V.MASLAK, V.A.MATROSOVA, I.V.DOLYNA
ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC BASIS OF RESTRUCTURING AND FINANCIAL
REHABILITATION OF THE TOURIST COMPANY

Many tourism enterprises are currently experiencing the presence of crisis phenomena, difficulties in conducting tourism business, low level of profitability in the provision of tourist services. All this urgently requires the development of special scientifically based methods (models, techniques, algorithms) and methodological support for the restructuring and financial rehabilitation of tourism enterprises. The relevance of the restructuring of the tourism enterprise is significantly increased in the conditions of macroeconomic crisis phenomena, which can be overcome only in the presence of an active innovation policy of the tourism enterprise, the development of innovative restructuring technologies.

Bankruptcy is proved to be the final stage of a crisis situation, which is accompanied by an imbalance of the enterprise's financial flows and a violation of its financial stability. In the case when the enterprise has no prospect to restore its solvency at the expense of its own potential, then it goes into new quality - it becomes bankrupt. It is substantiated that the initial premise of the restructuring of the tourist enterprise is the change of the external

environment and the impossibility of timely and adequate adaptation of the enterprises to these changes, the consequence of which is its condition. Thus, the main purpose of the restructuring is to change the initial state of the company, restore its functions and, ultimately, financial recovery. Restructuring is seen at the tourism enterprise as a continuous process of optimization of activity in accordance with the changing requirements of the economic environment. The directions of restructuring are specified in the business plans of the enterprise and are annually developed taking into account the factors of the external and internal economic environment.

The article describes the methods of restructuring of the tourist enterprise, which not only do not exclude each other, but are combined, ensuring the efficiency of restructuring. The authors have developed scientific and methodological provisions for the restructuring of the tourist enterprise, which is state-owned and their practical implementation at the tourist enterprises of the city of Kharkov. As a result of the restructuring of this enterprise and the introduction of a set of anti-crisis measures, significant financial and production results were obtained in the work of the enterprise, the essence of which is reduced to the exit of the tourist enterprise from a crisis state and carrying out stable production and entrepreneurial activity.

Keywords: restructuring, financial rehabilitation, tourism, efficiency, tourism enterprises

Вступ. Туризм сьогодні розглядається як національне явище сфери реалізації прав і потреб людини, як сфера технології реалізації потреб і попиту в ринкових умовах, як особливий сектор сучасної національної і регіональної економіки, як невід’ємна складова соціально-економічної політики держави []. Такий підхід до туристичної сфери вимагає всебічних і фундаментальних досліджень різноманітних аспектів державного управління її розвитком. Туристичний бізнес нагально потребує постійної структурної перебудови. Процес зміни структурного складу активів великого туристичного підприємства проходить в контексті змін базових технологій виробництва, змін відношень між власниками, змін джерел та способів фінансування, змін відношень між підприємством і державою. Всі учасники процесу реструктуризації та фінансової санації мають свої інтереси, мотивацію поведінки, засоби реалізації свої планів. Актуальність реструктуризації туристичного підприємства суттєво підвищується в умовах макроекономічних кризових явищ, подолання яких можливе тільки при наявності активної інноваційної політики туристичного підприємства, розробки інноваційних технологій реструктуризації. Дослідження заходів по реструктуризації на туристичних підприємствах показало що в більшості випадків поведінка учасників визначається наявністю низки чинників, що виникають в зовнішньому та внутрішньому середовищі туристичного підприємства випадковим чином, що визначає необхідність розробки і реалізації цих заходів в короткі терміни і, зазвичай, в умовах обмеженості потенційних можливостей туристичного підприємства [].

Потенційні туристичні можливості України безмежні, проте туристична галузь протягом тривалого часу відчуває на собі вплив таких негативних чинників: відсутність послідовної державної політики у сфері туризму, стратегії та програми розвитку туризму і курортів; багаторазова трансформація центрального органу виконавчої влади у сфері туризму; нехтування міжнародним досвідом розвитку туризму; територіальні втрати та військові дії на території країни; нестабільність в політичному та економічному житті. Усі ці чинники негативно вплинули на потік іноземних туристів до України, який за останні роки зменшився удвічі. Як наслідок, відбулося значне скорочення питомої ваги туризму в структурі внутрішнього валового продукту України, у тому числі доходів від туристичних послуг та послуг готелів, туристичного збору,

валютних надходжень, інвестицій у туристичну інфраструктуру, робочих місць [].

Разом з тим, в багатьох туристичних підприємствах в цей час спостерігається наявність кризових явищ, складнощій при веденні туристичного бізнесу. Все це потребує розробки методів та методичного забезпечення процесів реструктуризації та фінансової санації туристичних підприємств.

Аналіз стану питання. Наукометричний аналіз економічної сутності понятійного апарату банкрутства і методів його попередження у вітчизняній літературі ще недосконалий. Сутність банкрутства, як правило розглядається в одній площині: юридичній або фінансовій. Фінансовий підхід до сутності банкрутства практично зводиться до понять “неспроможність” (що, в принципі, не визиває особливих заперечень, так як “неспроможність” розуміється як “неплатоспроможність”, яка є комплексною характеристикою фінансового стану кризового підприємства в будь який момент розвитку кризи) та класифікується в залежності від причин його виникнення. На наш погляд, банкрутство – це завершальний етап кризової ситуації, який супроводжується розбалансуванням фінансових потоків підприємства і порушенням його фінансової стійкості. В тому разі, коли підприємство немає ніякої перспективи відновити свою платоспроможність за рахунок власного потенціалу, то воно переходить в нову якість – стає банкрутом. Як нам представляється, саме на цьому етапі розвитку кризи терміни “неплатоспроможність” і “банкрутство” багато в чому мають синонімічну основу [товажн].

У сучасній економічній літературі, присвяченій проблемам підприємств-боржників, застосовується різні поняття при розробці заходів щодо поліпшення їхнього господарсько-фінансового положення. Найбільше поширення при проведенні процедури оздоровлення кризових підприємств знайшли комплексні поняття - «антикризовий менеджмент», «санація», «реструктуризація», які потребують свого подальшого розгляду та вдосконалення.

Аналіз основних досягнень і літератури. Проблеми реструктуризації та фінансової санації різного роду підприємств розглянуто в наукових працях таких вчених, як Товажнянський В.Л. [1], Перерва П.Г. [6], Кобелева Т.О. [17], Марчук Л.С. [21], Кравчук А.В. [4], Глізнуца М.Ю. [18], Романчик Т.В. [16], Ткачова Н.П. [24] та ін.

В цих наукових працях детально розглянуто

питання виникнення кризових явищ на підприємствах та розроблення методичні підходи до їх усунення. Разом з тим, деякі питання висвітлюються в узагальному вигляді і не деталізують методи, функції та моделі проведення реструктуризації та фінансової санації підприємств.

Мета роботи. Метою роботи є дослідження організаційно-економічних засад реструктуризації та фінансової санації туристичного підприємства на

різних рівнях ієрархії управління.

Результати дослідження. Вивчення та аналіз наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених і практиків, що займаються дослідженням даної теми, дозволили автору виділити види (методи) реструктуризації, які пропонується розглядати як методологічну основу побудови процесу реструктуризації (рис.1) [Товажн].

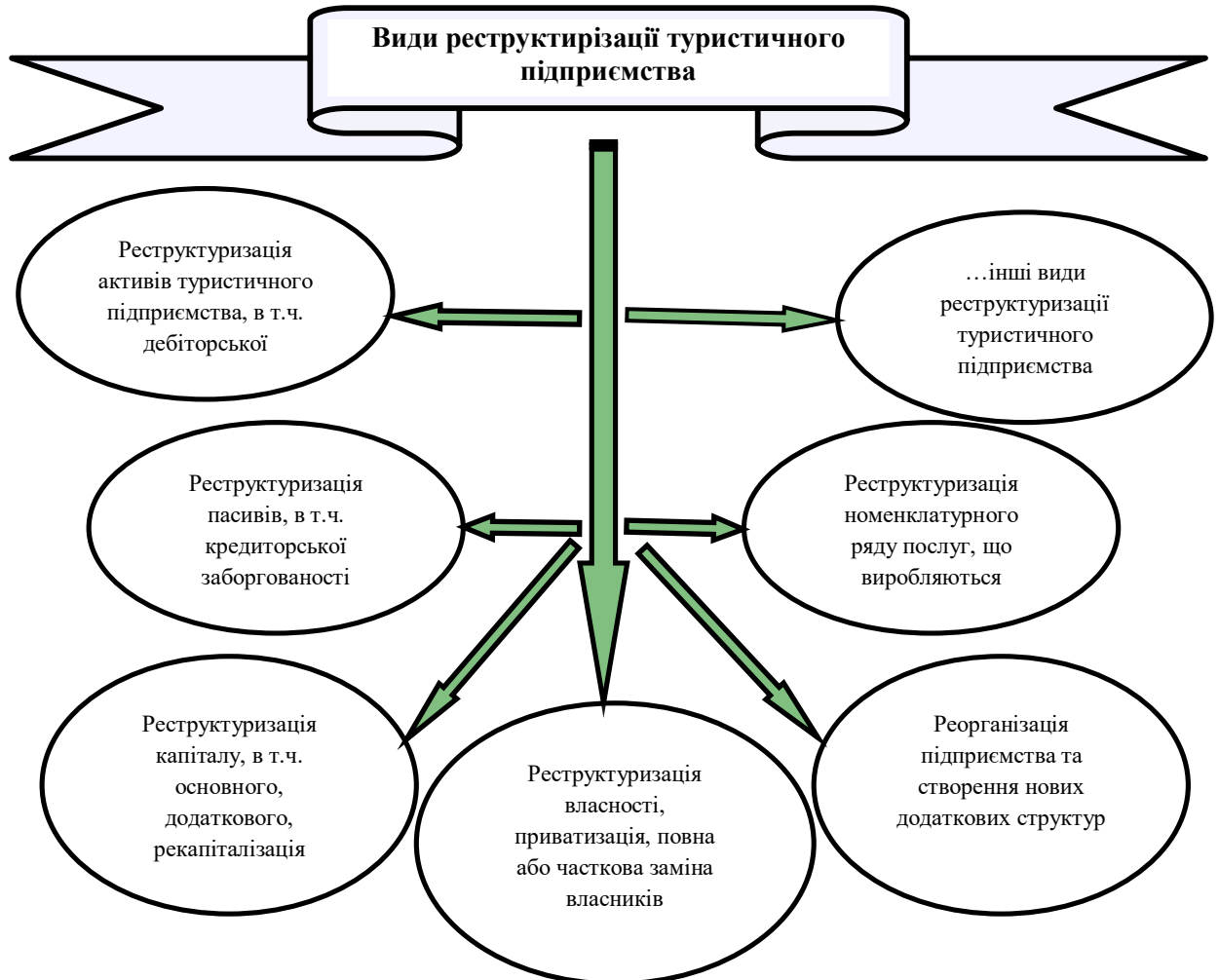


Рисунок 1 - Класифікація видів та напрямків реструктуризації туристичного підприємства

На наш погляд, в умовах існуючої нестабільності зовнішнього і внутрішнього середовища реструктуризація туристичного підприємства повинна розглядатися як цілеспрямований процес, заснований на політиці нарощування ефективності капітальних вкладень в основні фонди, ефективного використання ресурсів для фінансового оздоровлення. Це робить реструктуризацію незалежною від власності. Для будь-якого підприємства вона виступає як інструмент підвищення ефективності його діяльності. В умовах приватної власності вона сприяє розвитку конкуренції, економії витрат кінцевого споживача. В умовах державної власності реструктуризація виступає чинником конкуренції виробництва і ефекту збільшення його масштабів.

Вихідною посилкою проведення реструктуризації

туристичного підприємства є зміна зовнішнього середовища і неможливість своєчасної і адекватної адаптації підприємств до цих змін, наслідком якої є його стан. Таким чином, основною метою проведення реструктуризації є зміна вихідного стану підприємства, відновлення його функцій і, зрештою, фінансове оздоровлення.

Вказані на рис. 1 методи реструктуризації туристичного підприємства не лише не виключають один одного, а повинні поєднуватися, забезпечуючи підвищення ефективності реструктуризації. Для забезпечення ефективної реструктуризації туристичного підприємства є необхідним проведення наступних дій [Товажн]:

✓ інвентаризація активів і зобов'язань туристичного підприємства, що є перевіркою майна і джерел його формування, в ході якої перевіряються і

документально підтверджуються їх наявність, стан і точність вартісної оцінки (в процесі здійснення реструктуризації інвентаризації відводиться особлива роль, це основний спосіб формування достовірних даних про майновий стан підприємства, склад і структуру майна і зобов'язань, а також їх вартості. Об'єктами інвентаризаційних процедур виступають всі активи і зобов'язання туристичного підприємства, як враховані, так і невраховані в бухгалтерському обліку підприємства);

✓ точна діагностика фінансового стану, яка має бути проведена спільно власними аналітиками і незалежними аудиторами-оцінювачами, яка обов'язково включає в себе аналіз узагальнюючих показників ефективності і фінансових результатів;

✓ розробка концепції, плану і програми реструктуризації туристичного підприємства.

Авторами було розроблено науково-методичні положення реструктуризації туристичного підприємства, яке знаходиться в державній власності та проведено їх практичну реалізацію на туристичних підприємствах міста Харкова. В результаті реструктуризації цього підприємства і впровадження комплексу антикризових заходів отримано суттєві фінансово-виробничі результати в роботі підприємства, суть яких зводиться до п'яти наступних положень.

1. Була освоєна широка номенклатура нових туристичних послуг в товарній номенклатурі туристичного підприємства. Розроблені нові і модернізовані базові вироби для різних видів туризму.

2. Впровадження прогресивного устаткування і технологій. Інтенсивне освоєння туристичних послуг нового покоління вимагає відповідного рівня виробництва. Постійне його вдосконалення і забезпечення новим прогресивним устаткуванням сучасного технічного рівня і принципово новими, менш енергомісткими технологіями.

3. Підвищення якості туристичних послуг. Одним з чинників підвищення ефективності виробництва є підвищення якості послуги, що випускається, яка базується на дії заводської системи управління якістю і політики туристичного підприємства в області якості, її постійному вдосконаленні. Система якості сертифікована на відповідність ISO 9001:2000 BYOL. Аналіз рівня якості туристичних послуг показує, що їх якість і надійність вимогам технічних умов на вироби.

4. Мінімізація витрат на виробництва та надання. Основні заходи підприємства щодо мінімізації витрат на виробництво продукції:

- оптимізація структури виробництва і структури витрат за рахунок конверсії, диверсифікації, скорочення і перепрофілювання номенклатури випуску продукції;

- скорочення виробничих і невиробничих витрат на продукцію, підвищення її якості;

- забезпечення режиму економії і мотивації праці;

- впровадження системного, структурного аналізу

і функціонально-вартісного аналізу з метою модернізації серійної і освоєння нової техніки, технології, що діє, організаційної структури управління, що діє;

- оптимізація витрат на невиробничу сферу.

5. Об'єми збуту і виробництва товарної продукції (послуг). У ринковій економіці одним з найважливіших показників стану туристичного підприємства є об'єм збуту послуг. Динаміка збуту послуг в реальних цінах показує, що підприємство добилося значного зростання збуту в порівнянні з 2010 роком (більш, ніж в 1,7 разу).

6. Вдосконалення структури управління передбачає:

- укрупнення структурних підрозділів;

- створення|створіння| госпрозрахункових структурних підрозділів і виділення їх в самостійні суб'єкти підприємницької діяльності;

- уточнення і об'єднання управлінських функцій;

- впровадження в роботу підрозділів нових інформаційних технологій;

- зміна форми власності. Згідно вибраних форм і методів проведення реструктуризації підприємства відпрацьована і затверджена структура підприємства.

В результаті цієї роботи 14 відділів укрупнено в п'ять, одинадцять відділів допоміжного виробництва укрупнено в три. Скасовано 16 функціональних відділів, створено 7 управлінь: управління кадрів і соціально-побутового обслуговування; управління капітального будівництва і транспорту; управління матеріально-технічного забезпечення; управління енергетики; управління основних виробничих фондів; управління по комерції і збуту продукції і зовнішньоекономічній діяльності; друкарня. З метою гнучкішого і оперативного управління ходом виробництва проведено перепідпорядкування відділів і служб між заступниками директора і головного інженера. Проведено скорочення чисельності що працюють – 534 осіб: основних робітників – 180 чол.; інженерно-технічний персонал – 354 чол.

Висновки. Реструктуризація розглядається на туристичному підприємстві як постійний процес оптимізації діяльності відповідно до швидкозмінних вимог економічного середовища. Напрями реструктуризації конкретизуються в бізнес-планах підприємства, які щорічно розробляються, з врахуванням чинників зовнішнього середовища. Аналіз виконання заходів бізнес-плану розглядається щоквартально техніко-економічною Радою туристичного підприємства.

Список літератури

1. Кобелева Т.О. Організаційна структура комплаєнс на промисловому підприємстві // *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки) : зб. наук. пр.* – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 47 (1323). – С. 121-127.
2. Кобелева Т.О. Розробка рекомендацій по формуванню інтегрального показника комплаєнс-безпеки промислового підприємства // *Вісник Національного технічного університету "ХПІ" (економічні науки) : зб. наук. пр.* – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 48 (1324). – С. 46-52.
3. Марчук Л.С. Методики розрахунку інтелектуального потенціалу підприємства // *Вісник Національного технічного*

університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки) : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 20 (1296). – С. 95-101.

4. Перерва П.Г., Глізнула М.Ю. Бенчмаркінг як метод оцінювання інтелектуального потенціалу регіонів // *Маркетинг і менеджмент інновацій*. - 2015.- № 4.- С.11-19.
5. Перерва П.Г., Кравчук А.В. Ефективність як економічна категорія // *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки)* : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 15 (1291). – С. 137-143.
6. Перерва П.Г. Економіко-організаційні засади інноваційної та інвестиційної діяльності підприємства // *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки)* : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2017. – № 45 (1266). – С.51-55.
7. Перерва П.Г., Марчук Л.С. Інтелектуальний потенціал як економічна категорія // *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки)* : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 15 (1291). – С. 53-63.
8. Перерва П.Г. Інформаційна діяльність підприємства: управлінська, цінова та маркетингова складові // *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки)* : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ". - 2018. - № 37(1313). - С. 27-32.
9. Перерва П.Г., Косенко А.В., Кобелева Т.О., Маслак М.В. Системний підхід до дослідження цінових, маркетингових, інвестиційних та інноваційних характеристик трансферу технологій промислової продукції // *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки)* : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 19 (1295). – С. 121-126.
10. Перерва П.Г., Кобелева Т.О. Управління маркетингом інноваційної продукції на засадах життєвого циклу товару // *Вісник Національного технічного університету "ХПІ" (економічні науки)* : зб. наук. пр. – Харків : НТУ «ХПІ», 2016. – № 28 (1200). – С. 26-30.
11. Перерва П.Г., Кобелева Т.О. Якість інноваційної продукції як складова маркетингової політики та конкурентоспроможності підприємства // *Вісник Національного технічного університету "ХПІ" (економічні науки)* : зб. наук. пр. – Харків : НТУ «ХПІ», 2016. – № 28 (1200). – С. 70-74.
12. Перерва П.Г., Косенко А.В., Маслак М.В., Матросова В.О., Долина І.В. Розвиток організаційно-економічного механізму управління розвитком індустрії туризму та гостинності // *Вісник Національного технічного університету "ХПІ" (економічні науки)* : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 48 (1324). – С. 121-127.
13. Романчик Т. В. Деякі аспекти економічної безпеки промислових підприємств // *Тези доп. 24-ї Міжнар. наук.-практ. конф. "Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я" (MicroCAD-2016)*, 18-20 травня 2016 р. / ред. Є. І. Сокол. – Харків : НТУ "ХПІ", 2016. – С. 283.
14. Романчик Т.В. Аналіз стану інноваційної активності економіки України / Т.В. Романчик // *Бізнес-інформ*. – 2014. – №5. – С. 111-115.
15. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. – К.: Знання, 2009. – 1070 с.
16. Перерва П.Г., Косенко О.П., Ткачова Н.П.; Ткачов М.М. Формування конкурентного, інтелектуального і маркетингового потенціалу інноваційного підприємництва // *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки)* : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 20 (1296). – С. 36-40.
17. Перерва П.Г., Косенко А.В., Маслак М.В., Матросова В.О., Долина І.В. Формування управлінської, маркетингової та інноваційної політики на підприємствах туристичної індустрії // *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки)* : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 47 (1323). – С. 114-120.
18. Pererva P.G., Kobieliyeva T.O. The formation of anti-crisis program of the industrial enterprise based on innovative monitoring // *Вісник Національного технічного університету "ХПІ" (економічні науки)* : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2016. – № 48 (1220). – С.41-44.

1. Pererva P.G., Kocziszky Gy., Somosi Veres M., Kobieliyeva T.A. Compliance program: [tutorial] / P.G.Pererva [et al.]; ed.: P.G.Pererva, G.Kocziszky, M. Veres Somosi. – Kharkov ; Miskolc : NTU "KhPI", 2019. – 689 p.

References (transliterated)

2. Kobyelyeva T.O. Orhanizatsiyna struktura kompayens na promyslovomu pidpryyemstvi [Organizational Structure Compliance at the Industrial Enterprise] // *Visnyk Natsional'noho tekhnichnoho universytetu "Kharkivs'kyu politekhnichnyy instytut" (ekonomichni nauky)* : zб. nauk. pr. – Kharkiv : NTU "KhPI", 2018. – № 47 (1323). – S. 121-127.
3. Kobyelyeva T.O. Rozrobka rekomendatsiy po formuvannyu intehral'noho pokaznyka kompayens-bezpeky promyslovoho pidpryyemstva [Development of recommendations for the formation of an integral index of compliance of safety of an industrial enterprise] // *Visnyk Natsional'noho tekhnichnoho universytetu "KhPI" (ekonomichni nauky)* : zб. nauk. pr. – Kharkiv : NTU "KhPI", 2018. – № 48 (1324). – S. 46-52.
4. Marchuk L.S. Metodyky rozrakhunku intelektualnoho potentsialu pidpryyemstva [Methods of calculating the intellectual potential of an enterprise] // *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu "Kharkivskyy politekhnichnyy instytut" (ekonomichni nauky)* : zб. nauk. pr. – Kharkiv : NTU "KhPI", 2018. – № 20 (1296). – S. 95-101.
5. Pererva P.G., Hliznutsa M.YU. Benchmarkinh yak metod otsynuyvannya intelektual'noho potentsialu rehioniv [Benchmarking as a method of assessing the intellectual potential of the regions] // *Marketynh i menedzhment innovatsiy*. - 2015. - № 4. - S. 11-19.
6. Pererva P.G., Kravchuk A.V. Efektyvnist yak ekonomichna katehoriya [Efficiency as an economic category] // *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu "Kharkivskyy politekhnichnyy instytut" (ekonomichni nauky)* : zб. nauk. pr. – Kharkiv : NTU "KhPI", 2018. – № 15 (1291). – S. 137-143.
7. Pererva P.G. Ekonomiko-orhanizatsiyni zasady innovatsiynoyi ta investytsiynoyi diyalnosti pidpryyemstva [Economic and organizational principles of innovative and investment activity of the enterprise] // *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu "Kharkivskyy politekhnichnyy instytut" (ekonomichni nauky)* : zб. nauk. pr. – Kharkiv : NTU "KhPI", 2017. – № 45 (1266). – S.51-55.
8. Pererva P.G., Marchuk L.S. Intelektualnyy potentsial yak ekonomichna katehoriya [Intellectual potential as an economic category] // *Visnyk Natsional'noho tekhnichnoho universytetu "Kharkivs'kyu politekhnichnyy instytut" (ekonomichni nauky)* : zб. nauk. pr. – Kharkiv : NTU "KhPI", 2018. – № 15 (1291). – С. 53-63.
9. Pererva P.G. Informatsiyna diyalnist pidpryyemstva: upravlinska, tsinova ta marketynhova skladovi [Information activity of the enterprise: management, price and marketing components] // *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu "Kharkivskyy politekhnichnyy instytut" (ekonomichni nauky)*. – Kharkiv : NTU „KhPI”. - 2018. - № 37(1313).- S. 27-32.
10. Pererva P.G., Kosenko A.V., Kobyelyeva, T.O., Maslak M.V. Systemnyy pidkhdid do doslidzhennya tsinovyykh, marketynhovyykh, investytsiynyykh ta innovatsiynyykh kharakterystyk transferu tekhnolohiy promyslovoyi produktsiyi [System approach to the study of price, marketing, investment and innovation characteristics of technology transfer of industrial products] // *Visnyk Natsional'noho tekhnichnoho universytetu "Kharkivskyy politekhnichnyy instytut" (ekonomichni nauky)* : zб. nauk. pr. – Kharkiv : NTU "KhPI", 2018. – № 19 (1295). – S. 121-126.
11. Pererva P.G., Kobyelyeva T.O. Upravlinnya marketynhom innovatsiynoyi produktsiyi na zasadakh zhytlyevoho tsykladu tovaru [Management of marketing of innovative products on the basis of the product life cycle] // *Visnyk Natsional'noho tekhnichnoho universytetu "KhPI" (ekonomichni nauky)* : zб. nauk. pr. – Kharkiv : NTU «KhPI», 2016. – № 28 (1200). – S. 26-30.
12. Pererva P.G., Kobyelyeva T.O. Yakist innovatsiynoyi produktsiyi yak skladova marketynhovoyi polityky ta konkurentospromozhnosti pidpryyemstva [Quality of innovative products as a component of marketing policy and competitiveness of the enterprise] // *V Visnyk Natsional'noho tekhnichnoho universytetu "KhPI" (ekonomichni nauky)* : zб. nauk. pr. – Kharkiv: NTU «KhPI», 2016. – № 28 (1200). – S. 70-74.
13. Pererva P.G., Kosenko A.V., Maslak M.V., Matrosova V.O., Dolyna I.V. Rozvytkom orhanizatsiyno-ekonomichnoho mekhanizmu upravlinnya rozvytkom industriyi turyzmu ta hostynnosti [Development of organizational and economic mechanism for managing the development of the tourism industry and hospitality] // *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu "KhPI" (ekonomichni nauky)* : zб. nauk. pr. –

- Kharkiv : NTU "KhPI", 2018. – № 48 (1324). – S. 121-127.
14. Romanchuk T.V. Deyaki aspekty ekonomichnoyi bezpeky promyslovykh pidpryyemstv [Some aspects of economic safety of industrial enterprises] // *Tezy dop. 24-yi Mizhnar. nauk.-prakt. konf. "Informatsiyi tekhnolohiyi : nauka, tekhnika, tekhnolohiya, osvita, zdorovya" (MicroCAD-2016)*, 18-20 travnya 2016 r. / red. YE. I. Sokol. – Kharkiv : NTU "KHPI", 2016. – S. 283.
15. Romanchuk T.V. Analiz stanu innovatsiyanoi aktyvnosti ekonomiky Ukrainy [Analysis of the state of innovation activity of the Ukrainian economy] / T.V. Romanchuk // *Biznes-inform*. – 2014. – №5. – S. 111-115.
16. Starostina A.O. Marketynh: teoriya, svitovyy dosvid, ukrayinska praktyka: pidruch [Marketing: theory, world experience, Ukrainian practice: under the leadership]. – K.: *Znannya*, 2009. – 1070 s.
17. Pererva P.G., Kosenko O.P., Tkachova N.P.; Tkachov M.M. Formuvannya konkurentnoho, intelektualnoho i marketynhovoho potentsialu innovatsynoho pidpryyemnytstva [Formation of Competitive, Intellectual and Marketing Potential of Innovative Entrepreneurship] // *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu "Kharkivskyy politekhnichnyy instytut" (ekonomichni nauky) : zb. nauk.* pr. – Kharkiv : NTU "KHPI", 2018. – № 20 (1296). – S. 36-40.
18. Pererva P.G., Kosenko A.V., Maslak M.V., Matrosova V.O., Dolyna I.V. Formuvannya upravlinskoyi, marketynhovoyi ta innovatsiyanoi polityka na pidpryyemstvakh turystychnoyi industriyi [Formation of management, marketing and innovation policy at enterprises of the tourism industry] // *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu "Kharkivskyy politekhnichnyy instytut" (ekonomichni nauky): zb. nauk.* pr. – Kharkiv : NTU "KHPI", 2018. – № 47 (1323). – S. 114-120.
19. Pererva P.G., Kobieliava T.O. The formation of anti-crisis program of the industrial enterprise based on innovative monitoring [The formation of an anti-crisis program of industrial enterprises based on innovative monitoring] // *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu "KHPI" (ekonomichni nauky) : zb. nauk.* pr. – Kharkiv : NTU "KHPI", 2016. – № 48 (1220). – S.41-44.
20. Pererva P.G., Kocziszky Gy., Somosi Veres M., Kobieliava T.A. Compliance program: [tutorial] / P.G.Pererva [et al.]; ed.: P.G.Pererva, G.Kocziszky, M. Veres Somosi. – Kharkov ; Miskolc : NTU "KhPI", 2019. – 689 p.

Надійшло (received) 11.01.2019

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Косенко Андрій Васильович (Косенко Андрей Васильевич, Kosenko Andrey Vasilyevich) – кандидат економічних наук, доцент, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», професор кафедри менеджменту інноваційного підприємництва та міжнародних економічних відносин; тел.: (050) 281-09-94; e-mail: avakos74@gmail.com

Маслак Марія Володимирівна (Маслак Мария Владимировна, Maslak Maria Vladimirovna) - Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», старший викладач кафедри менеджменту інноваційного підприємництва та міжнародних економічних відносин; тел.: (057) 707-68-56; e-mail mariya.maslak2016@gmail.com

Матросова Вікторія Олександрівна (Матросова Виктория Александровна, Matrosova Viktoriya Oleksandrivna) кандидат економічних наук, доцент, викладач, кафедра менеджменту інноваційного підприємництва та міжнародних економічних відносин, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», e-mail: vm4323@gmail.com

Долина Ірина Володимирівна (Долина Ирина Владимировна, Dolyna Iryna Vladimirovna) - кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри менеджменту інноваційного підприємництва та міжнародних економічних відносин, м. Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3507-5497>, e-mail: dolyna_i@bigmir.net